

УДК 349.417

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.2.30>

УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Кондратюк Т.М.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри аграрного, земельного та
екологічного права ім. В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів і
природокористування України
ORCID: 0000-0001-9413-1383
e-mail: tkondratiuk@nubip.edu.ua*

Кондратюк Т.М. Управління відходами: правовий аспект.

Питання управління відходами являється дуже актуальним на всій території планети. Відходи становлять небезпеку здоров'ю та життю людей, біологічному та ландшафтному різноманіттю, водам, ґрунтам, повітрю і глобальному довкіллю. У статті розглянуто правові засади збирання, оброблення, утилізації, захоронення відходів, впровадження заходів до повторного їх використання. У межах дослідження проаналізовано європейські інструменти та національне законодавство, які регулюють управління відходами. В статті розглянуто європейські документи, які становлять основу законодавства про управління відходами: Директиву Європейського Парламенту і Ради 2008/98/ЄС «Про відходи та про скасування деяких директив»; Директиву Ради 1999/31/ЄС «Про захоронення відходів»; Директиву Європейського Парламенту і Ради 2006/21/ЄС «Про управління відходами видобувної промисловості та про внесення змін до Директиви 2004/35/ЄС». Європейське законодавство встановлює правові заходи управління відходами, направлені на попередження чи зменшення будь-яких негативних впливів на землю, воду, повітря, біологічне різноманіття, на місця перебування і розмноження фауністичного світу та ландшафтного різноманіття, в цілому на глобальне довкілля, життя та здоров'я людей. У роботі опрацьовано новели національного законодавства по управлінню відходами. З'ясовано, що норми нового Закону України «Про управління відходами» імплементуються із стандартами Європейського Союзу. Поняття «управління відходами», «полігони відходів» визначаються наближено із визначенням у директивах Європейського Союзу. У законі введено нове поняття «рециклінг». Позитивним являється затвердження класифікатора відходів з конкретними критеріями розподілу відходів до небезпечних і позначень щодо виду небезпечного впливу компонентів відходів та затвердження національного переліку відходів, наближеного до європейських стандартів. Оновлено і затверджено Національний план управління відходами до 2033 року, на основі якого приймаються регіональні та місцеві плани управління відходами з урахуванням економічних, географічних, демографічних та інших показників. Підтверджено формування нових нормативно-правових норм, що регулюють управління відходів різного видового складу, зокрема відходів що виникають внаслідок воєнних дій. Спостерігається динаміка розвитку національного законодавства у сфері управління відходами і наближення його до вимог і стандартів Європейського Союзу.

Ключові слова: відходи, правове регулювання, полігони відходів, управління відходами, відходи війни, законодавство.

Kondratiuk T.M. Waste management: the legal aspect.

The issue of waste management is very relevant throughout the world. Waste poses a threat to human health and life, biological and landscape diversity, water, soil, air and the global environment. The article examines the legal framework for the collection, treatment, utilization, disposal of waste, and implementation of measures for its reuse. The study analyzes European instruments and national legislation governing waste management. The article examines the European documents that form the

basis of waste management legislation: Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council on waste and repealing certain directives; Council Directive 1999/31/EC on waste disposal; Directive 2006/21/EC of the European Parliament and of the Council on the management of waste from the extractive industries and amending Directive 2004/35/EC. European legislation establishes legal measures of waste management aimed at preventing or reducing any negative impacts on land, water, air, biological diversity, habitats and breeding grounds of fauna and landscape diversity, and in general on the global environment, human life and health. The paper analyzes the novelties of national legislation on waste management. It is found that the provisions of the new Law of Ukraine “On Waste Management” are implemented in accordance with the standards of the European Union. The concepts of “waste management” and “landfills” are defined closely to the definitions in the EU directives. The law introduces a new concept of “recycling”. The approval of a waste classifier with specific criteria for classifying waste as hazardous and designations for the type of hazardous impact of waste components and the approval of a national waste list that is close to European standards are positive. The National Waste Management Plan until 2033 was updated and approved, on the basis of which regional and local waste management plans are adopted, taking into account economic, geographical, demographic and other indicators. The formation of new legal and regulatory norms governing the management of waste of various types, including waste arising from military operations, has been confirmed. The dynamics of the development of national legislation in the field of waste management and its approximation to the requirements and standards of the European Union is observed.

Key words: waste, legal regulation, landfills, waste management, war waste, legislation.

Постановка проблеми. Часто спостерігається споживацьке ставлення до природного середовища. Значний негативний вплив на довкілля, здоров'я людей мають відходи різного походження. Питання управління відходами (збирання, переробка, утилізація, захоронення, рециклінг, відновлення, повторне використання) піднімають і розглядають фахівці різних сфер діяльності. Правове регулювання управління відходами являється сферою дослідження правників. Налічується значна кількість відходів, тому й питання управління стосується різного їх видового складу. Вимоги часу регулюють й певні суспільно-правові відносини і тому сфера управління відходами не являється виключенням. Так, за часів війни виникла значна кількість відходів яких раніше не існувало. І це також потребує врегулювання на законодавчому рівні.

Мета дослідження: огляд та аналіз європейських інструментів та національного законодавства у сфері управління відходами, виокремлення недоліків у цій сфері та знайдення шляхів їх вирішення.

Стан опрацювання проблематики. Тема відходів являється актуальною і привертає увагу науковців. Аналіз окремо визначених питань управління відходами війни проводили В.М. Єрмоленко, Т.С. Новак, О.В. Гафурова, О.А. Трегуб. Питання управління небезпечними відходами у своїх публікаціях розкривав С.О. Сичанський. Захоронення відходів і виділення для цієї мети земель розглядали А.М. Мірошніченко, І. О.Сірий та В.С. Мазій. Нормативно-правове регулювання поводження з відходами у сільському господарстві досліджувала О.В. Кухар [1]. Європейській досвід поводження з відходами аналізували В.В. Ладиченко, О.Л. Головка, Б.Б. Сергієнко [2]. Над правовим регулюванням поводження з відходами за екологічним законодавством України та законодавством Європейського Союзу у своєму дисертаційному дослідженні працював Р.Ю. Семенець [3]. У зв'язку з тим, що за останні роки було прийнято багато змін у регулюванні управління відходами, наявність даних доробок і напрацювань, не зменшує актуальність і значимість запропонованої теми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Ключовими міжнародними інструментами управління відходами являються директиви Європейського Союзу. Оскільки Україна на шляху до вступу у Європейський Союз, перед державною стоїть завдання адаптації національного законодавства до європейських стандартів.

Природоохоронна політика Європейського Союзу ґрунтується на принципах сталого розвитку. Такий розвиток ставить запити до складної системи управління відходами. Для цього потрібно враховувати всі наявні умови: запроваджувати всі можливості та всіляко сприяти запобіганню утворенню різних видів відходів; запроваджувати засоби вторинного використання всіх корисних складових відходів, як матеріальних ресурсів вторинної переробки так і джерел різного виду енергії; здійснювати захоронення відходів із дотриманням екологічних вимог. Потрібно проводи-

ти екологічно орієнтовану політику і дотримуватися принципу від вторинної переробки до безвідходної економіки. До прикладу, у Швейцарії загалом заборонені полігони відходів.

Європейським інструментом охорони довкілля та здоров'я людини шляхом запобігання або зменшення утворення відходів, зменшення негативних наслідків від утворення відходів та поводження з ними, шляхом зменшення загальних наслідків використання ресурсів і підвищення ефективності такого використання [4] являється Директива № 2008/98/ЄС «Про відходи» від 19 листопада 2008 року [4]. Це є рамковий документ, який встановлює законодавчу основу правового регулювання щодо поводження з відходами в межах території ЄС [2, с. 49].

Порядок та умови захоронення відходів регулюються Директивою Ради № 1999/31/ЄС «Про захоронення відходів» від 26 квітня 1999 року [5]. Цей документ прийнято для забезпечення поступового зменшення захоронення відходів придатних для вторинного використання чи інших операцій з їх відновлення, а також встановлення жорстких експлуатаційних і технічних вимог до відходів та полігонів відходів. У Директиві надається повна характеристика, що стосується полігонів відходів: їх визначення, на які класи можуть поділятися, умови їх функціонування, технічні характеристики і вимоги до них. Також у документі встановлено заходи і процедури для запобігання або зменшення негативних наслідків для довкілля від захоронення відходів упродовж усього життєвого циклу полігона, зокрема, забруднення підземних і поверхневих вод, повітря і землі, зменшення негативного впливу для глобального довкілля, включаючи парниковий ефект, а також будь-якого пов'язаного з цим ризику для життя та здоров'я людини [5].

Питання управління відходами, що утворюються в результаті розвідування, видобування, оброблення і зберігання мінеральних ресурсів та розроблення кар'єрів регулюються Директивою Європейського Парламенту і Ради № 2006/21/ЄС про управління відходами видобувної промисловості та про внесення змін до Директиви 2004/35/ЄС [6].

На національному рівні основним документом у сфері управління відходами являється Закон України «Про управління відходами» [7], який був прийнятий на зміну Закону України «Про відходи», імплементується із європейським законодавством, являється загальним законодавчим актом що регулює відносини у даній сфері та визначає загальні засади управління відходами. Новелою даного закону є визначення поняття «полігон» відходів, поділ їх на класи за критеріями відходів (для небезпечних відходів, що не є небезпечними відходами та інертних відходів). Зазначене визначення «полігони» відходів імплементується із визначенням яке означене у Директиві Ради № 1999/31/ЄС «Про захоронення відходів» від 26 квітня 1999 року [5]. Вважаємо що закріплення даного поняття на законодавчому рівні, сприятиме розмежуванню їх із сміттєзвалищами, що у свою чергу сприятиме боротьбі із звалищами відходів та виводить на інший правовий рівень захоронення відходів із дотриманням екологічних вимог. Закон України «Про управління відходами» містить й інші позитивні сторони. Нововведенням у законі є визначення ієрархії управління відходами, встановлення додаткового виду відповідальності – адміністративно-господарська. Також у законі введено нове поняття «рециклінг», що означає: операція з відновлення, у результаті якої відходи переробляються у продукцію, матеріали або речовини для їх використання за первинною або іншою метою. Ця операція включає перероблення органічного матеріалу, але не включає виробництва енергії чи перетворення відходів у матеріали, що можуть бути використані як паливо або як матеріали для зворотного заповнення [7].

Проте, авторитетні науковці Єрмоленко В.М., Новак Т.С. відмічають його й негативні моменти. Так, автори зазначають: що будучи базовим нормативним актом у сфері управління відходами, Закон України «Про управління відходами» мав би а) визначити ключові поняття у сфері управління відходами, що утворилися через війну та б) визначити загальні засади управління такими відходами. Однак цього не було зроблено [8, с. 370]. Повністю підтримуємо позицію, що питання управління відходами війни на сьогодні не достатньо врегульовано.

Позитивним у динаміці розвитку національного законодавства являється затвердження класифікатора відходів з конкретними критеріями розподілу відходів до небезпечних і позначень щодо виду небезпечного впливу компонентів відходів та затвердження національного переліку відходів, наближеного до європейських стандартів [9].

Загальні шляхи розвитку та реалізації політики держави в управлінні відходами визначаються в «Національному плані управлінні відходами до 2023 року» [10]. Детальні заходи в окремих громадах, регіонах, з урахуванням особливостей місцевих, природно-географічних, соціальних та демографічних умов, інфраструктури, економіки визначаються місцевими та регіональними планами управління

відходів. На підзаконному рівні затверджено й сам «Порядок розроблення, погодження та затвердження місцевих планів управління відходами» [11], які в свою чергу повинні враховувати й загальні заходи та положення національних та регіональних планів. З відповідними планами можна ознайомитися на офіційних веб-сайтах органів, що їх затверджують. Похвальним прикладом місцевого плану являється «Місцевий план управління відходами Ковельської територіальної громади» [12]. На сферу управління з відходами поширюється й дія Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», зокрема на установки для промислової утилізації, видалення туш тварин та/або відходів тваринництва [13], та на деякі інші види діяльності. Проте, і в цьому законі є певні негативні аспекти. Так, Трегуб О.А. відмічає, що недоліком являється те, що діяльність з управління відходами від руйнувань не підлягає оцінці впливу на довкілля [14, с. 21], з чим не можна не погодитися.

Правові аспекти поводження з відходами в Україні містяться також і в інших загальних та спеціальних законодавчих актах, зокрема в Законах України: «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про систему громадського здоров'я», «Про поводження з радіоактивними відходами», «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та іншої продукції», «Про ветеринарну медицину», «Про житлово-комунальні послуги», «Про металобрухт», «Про оброблення транспортних засобів, знятих з обліку» та ін. Окремо визначені питання управління відходами регулюються і в підзаконних нормативно-правових актах. Як вже згадували, на сьогодні дуже актуальним є питання управління відходами, що утворилися внаслідок війни. На виконання вимог сьогодення, у 2022 році прийнято «Порядок управління відходами, що утворилися у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків», у якому визначається механізм управління відходами, що утворилися у зв'язку з руйнуванням чи пошкодженням будівель та споруд, об'єктів незавершеного будівництва, об'єктів благоустрою внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх негативних наслідків, з метою запобігання та зменшення негативного впливу таких відходів на довкілля, життя та здоров'я людей [15]. У зв'язку з цим, повністю погоджуємося з думкою науковців О.В. Гафурової та Т.С. Новак, які відмічають про початок формування спеціального законодавства підзаконного характеру у сфері поводження із відходами, що утворюються внаслідок війни [16, с. 353; 14, с. 17].

Висновки. У результаті дослідження з'ясовано, що на сьогодні правовим регулюванням охоплено майже всю сферу управління відходами та спостерігається імплементація національного законодавства із стандартами Європейського Союзу. Прийнятий Закон України «Про управління відходами», Порядок класифікації відходів відповідають європейському законодавству. Однак виникають деякі прогалини та спостерігається недосконалість у деталях, що стосується управління відходами війни. Враховуючи зміни у видовому складі відходів та окремі питання поводження з відходами, законодавство у сфері управління відходами потребує більшої динамічності та досконалості, зокрема, у частині регулювання управління відходами, що виникли внаслідок бойових дій. Дане питання потребує ще додаткового і більш детальнішого дослідження з урахуванням аналізу досвіду інших країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кухар О.В. Нормативно-правове регулювання поводження з відходами у сільському господарстві України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 3. С. 44–51.
2. Ладиченко В.В., Головка Л.О., Сергієнко Б.Б. Теоретико-правові засади поводження з відходами за законодавством Європейського Союзу *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2021. № 1. С. 46–57.
3. Семенець Р.Ю. Правове регулювання поводження з відходами за екологічним законодавством України та Європейського Союзу. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право». Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2021. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/d64/e23gn12q6jsiuocrta7zhvrls3ezo04k/dis_Semenets%20R.Y..pdf.
4. Про відходи та про скасування деяких директив: Директива Європейського Парламенту і Ради 2008/98/ЄС. Міжнародний документ від 19.11.2008 р. Інформаційно-пошукова система «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-08#Text.

5. Про захоронення відходів: Директива Ради 1999/31/ЄС. Міжнародний документ від 26.04.1999 р. Інформаційно-пошукова система «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_925#Text.
6. Про управління відходами видобувної промисловості та про внесення змін до Директиви 2004/35/ЄС: Директива Європейського Парламенту і Ради 2006/21/ЄС. Міжнародний документ від 15.03.2006 р. Інформаційно-пошукова система «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-06#Text.
7. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 р. № 2320-IX. Інформаційно-пошукова система «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20?find=1&text=%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%BB#>.
8. Єрмоленко В.М., Новак Т.С. Окремі аспекти правового забезпечення управління відходами, що утворилися через пошкодження (руйнування) будівель та споруд внаслідок бойових дій. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 1. С. 368–372. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/01/APP_01_2025.pdf.
9. Про затвердження Порядку класифікації відходів та Національного переліку відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2023 р. № 1102. Інформаційно-пошукова система «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2023-%D0%BF/conv#n204>.
10. Національний план управління відходами до 2033 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2024 р. № 1353-р. Інформаційно-пошукова система «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2024-%D1%80#Text>.
11. Про затвердження Порядку розроблення, погодження та затвердження місцевих планів управління відходами: постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2023 р. № 947. Інформаційно-пошукова система «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2023-%D0%BF#Text>.
12. Місцевий план управління відходами Ковельської територіальної громади (проект). 2024 р. URL: https://kowelrada.gov.ua/wp-content/uploads/mpuv-kovelskoyi-tg_proekt.pdf.
13. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 р. № 2059-VIII. Інформаційно-пошукова система «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.
14. Трегуб О.А. Правові аспекти управління відходами від руйнування будівель та споруд, що утворюються внаслідок бойових дій. *Law. State. Technology*. 2023. № 4. С. 16–22. <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/lst/article/view/489/428>
15. Порядок управління відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків: постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 р. № 1073. Інформаційно-пошукова система «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF/ed20250101#Text>.
16. Гафурова О.В., Новак Т.С. Інформація про відходи, що утворюються внаслідок війни: питання правового забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 79. Ч. 1. С. 349–355. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/56882>.